

PŘÍSTUP STŘEDNÍCH ODBORNÝCH ŠKOL K ŘEŠENÍ PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ PERSPEKTIVOU VÝCHOVNÝCH A KARIÉROVÝCH PORADCŮ

THE APPROACH TO EARLY LEAVINGS IN UPPER SECONDARY VOCATIONAL EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF SCHOOL AND CAREER COUNSELORS

Martin Majcík, Veronika Babyrádová, Petr Novotný

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Abstrakt

Príspevek se zaměřuje na přístup středních odborných škol k předčasným odchodům ze vzdělávání z pohledu poradenských pracovníků, kteří vykonávají roli kariérových poradců. Ačkoliv Česká republika vykazuje nízký podíl žáků předčasně ukončující studium, je zřejmé, že počty těchto žáků narůstají, což může mít negativní dopad na jejich budoucnost. Absence systémového přístupu tak ponechává odpovědnost na střední škole. Cílem kvalitativního výzkumu je prostřednictvím rozhovorů s kariérovými poradci, kteří se na škole ohroženým žákům věnují, ilustrovat hlavní oblasti a komplexnost podpory žáků ohrožených předčasným neúspěchem. Výzkum identifikoval tři hlavní dimenze přístupu, které se zaměřují na práci s informacemi o žácích, prevenci a intervenci.

Klíčová slova: předčasné odchody ze vzdělávání, ukončení vzdělávání, kariérové poradenství, školní poradci

Abstract

The paper focuses on the approach of secondary vocational schools to dropping out from the perspective of school counselors who perform the role of career counselors. Although the Czech Republic shows a low proportion of students who drop out early, it is clear that the numbers of these students are increasing, potentially jeopardizing their future prospects. Without a systemic approach, upper secondary schools are responsible for developing their own support mechanisms. Through interviews with career counselors, this qualitative research examines the key areas and complexities of support provided to students at risk

of early leaving. The research identified three main dimensions of the approach, focusing on information gathering, prevention, and intervention.

Keywords: *drop-out, early school leaving, career guidance, school counselors*

1 ÚVOD

S předčasnými odchody ze středního odborného vzdělávání se můžeme setkat stále častěji. Ačkoliv jsou patrné značné rozdíly mezi jednotlivými kraji, celorepublikově je zřejmý pozvolný nárůst, kdy je podíl předčasných odchodů v ČR nad 6 % (Eurostat, 2024). I když je zřejmé, že předčasné ukončení studia má řadu negativních dopadů, podpora na národní úrovni aktuálně absentuje. Odpovědnost za přístup a podporu žáků je tak ponechána na konkrétních středních odborných školách, které si prostřednictvím výchovných a kariérových poradců nastavují vlastní mechanismy při řešení tohoto problému.

2 TEORIE

Předčasné odchody ze vzdělávání jsou asociovány s celou řadou negativních dopadů na život jedince, a to zejména vzhledem k možnostem budoucího uplatnění, riziku nezaměstnanosti či životní nejistoty (González-Rodríguez et al., 2019). Faktory přispívající k riziku předčasného odchodu ze vzdělávání mohou být dle Rumberga (2011) rozděleny na individuální (postoje, chování, výkon) a sociální, které zahrnují vliv rodinného prostředí, školy a komunity. Zejména na základě individuálních charakteristik pak můžeme vymezit skupiny žáků s vyšší mírou rizika předčasného ukončení studia. S ohledem na snižování tohoto rizika, školy realizují celou řadu činností s cílem podpořit ohrožené žáky. Jedná se například o implementaci systému včasného varování, mentoring, poskytnutí akademické či poradenské podpory nebo prohlubování spolupráce s rodinou (Mac Iver & Mac Iver, 2009).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek vychází z kvalitativního výzkumu, který byl součástí širšího projektu („Implementace DZ JMK“) zaměřeného na podporu kariérových poradců na středních školách v Jihomoravském kraji. Stanovena byla výzkumná otázka „Jakým způsobem přistupují kariéroví poradci na středních školách k prevenci a podpoře žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání?“ Sběr dat probíhal na 10 středních odborných školách v Jihomoravském kraji a proběhlo celkem 12 rozhovorů s pracovníky, kteří vykonávali roli kariérového poradce. Pro metodu analýzy byla zvolena tematická analýza k identifikaci klíčových témat v rozhovorech (Bryman, 2001). Prostřednictvím induktivního kódování, kdy je určitým segmentům dat přiřazen kód (Gibbs, 2007), bylo identifikováno celkem 17 klíčových témat, jež byla následně detailně analyzována.

4 VÝSLEDKY

Z výsledků výzkumu je zřejmé, že téma předčasných odchodů je kariérovými poradci vnímáno jako vynořující se problém, ke kterému se ale na některých školách snaží zaujmout komplexní přístup při jeho řešení. Komplexní přístup je charakterizován jako cílená snaha pracovníků školy působit na předčasné odchody ve třech oblastech. První oblast představuje nastavení sběru informací o žácích (např. absence), který funguje ve spolupráci s třídními učiteli i učiteli odborného výcviku. Sdílené počty absencí slouží pro identifikaci ohrožených žáků. Druhá oblast je asociována s preventivními aktivitami, které mají za cíl snižovat riziko odchodu. Řadíme zde např. adaptační pobyty či včasné praxe s přivýdělkem. Třetí oblast se vztahuje k nastavení procesu intervence, která směřuje k ohroženému žákovi. Typické je dvoufázové řešení, kdy nejdříve probíhá intervence formou individuálního hovoru poradce se žákem. Následně jsou do řešení zapojeni další aktéři jako je psycholog, rodič či vedení školy.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Vzhledem k absenci systémových opatření vztahujícím se k předčasným odchodům je zřejmé, že se přístup škol proměňuje v návaznosti na pociťované potřeby a na činnost poradce, který má roli určitého koordinátora. Řešení

předčasných odchodů je tak potřeba vnímat komplexně v kontextu činnosti celého školního poradenského pracoviště, učitelů a vedení školy. Pokud se školy setkávají častěji s předčasnými odchody a vnímají je jako výzvu, ustanovují k jejich řešení rutinní procesy (Merki, 2023). Procesy prevence a podpory jsou tak uvědomované a explicitně nastavené, což napomáhá vzájemné spolupráci různých aktérů. Nastavení mechanismů se tak může jevit jako důležitý prediktor snižující míru rizika, že se žáka nepodaří ve studiu udržet (De Witte et al., 2013). Důležité je ovšem také reagovat na charakteristiky jednotlivých žáků, které mohou ovlivňovat důvody odchodu (Gal, 2022).

6 LITERATURA

- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press.
- De Witte, K., Cabus, S., Thyssen, G., Groot, W., & Van Den Brink, H. M. (2013). A critical review of the literature on school dropout. *Educational Research Review*, 10, 13–28.
- Eurostat. (2024). Early leavers from education and training. Statistics Explained. dostupné na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_leavers_from_education_and_training
- Gal, P. (2022). Typologies of Early School Leavers from Secondary Education: A Review Study. *Studia paedagogica*, 27(4), 141–161.
- Gibbs, G. (2012). *Analyzing qualitative data*. SAGE.
- González-Rodríguez, D., Vieira, M.-J., & Vidal, J. (2019). Factors that influence early school leaving: A comprehensive model. *Educational Research*, 61(2), 214–230.
- Mac Iver, M.A. M., & Mac Iver, D. (2009). *Beyond the Indicators: An Integrated School-Level Approach to Dropout Prevention*. VA: The George Washington University Center for Equity and Excellence in Education.
- Merki, K. M. (2023). Adapting routines in schools when facing challenging situations: Extending previous theories on routines by considering theories on self-regulated and collectively regulated learning. *Journal of Educational Change*.
- Rumberger, R. W. (2011). *Dropping Out: Why Students Drop Out of High School and What Can Be Done About It*. Harvard University Press.